

Nacionalinė retrospektyvinė bibliografija Vilniaus universiteto bibliotekoje: raidos bruožai

Audronė MATIJOŠIENĖ

Vilniaus universiteto biblioteka, Universiteto g. 3, LT-01122 Vilnius, el. p. audrone.matijosiene@mb.vu.lt

Straipsnio tikslas – bendrais bruožais apžvelgti nacionalinės bibliografijos ištakas Vilniaus universitete ir išsamiau aptarti retrospektyvinės analizinės bibliografijos rengimo eigą, raidos tendencijas bei šiuolaikinę padėtį Vilniaus universiteto bibliotekoje. Analizuojami svarbiausi ideologiniai ir organizaciniai nacionalinės bibliografijos rengimo aspektai Lietuvoje ir Vilniaus universiteto bibliotekoje, apžvelgiama tradicinės ir elektroninės leidybos situacija, aptiriamas bibliografo vaidmuo bibliografijos metraščių leidybos pokyčių slinkyje, pažymima nacionalinės bibliografijos reikšmė istorijos ir kultūros paveldo raidai.

Reikšminiai žodžiai: bibliografija; periodinė spauda; leidyba; kultūros paveldas; istorija.

Nacionalinė retrospektyvinė bibliografija yra bendrosios bibliografijos rūšis. Ji susumuoja ir apibendrina tautos praeities kultūros pasiekimus. Apie tautos bibliografijos išsivystymo ir kultūros lygį daug pasako bendrosios retrospektyvinės bibliografijos būklė. Bibliografijos darbai, fiksuodami ir sistemindami spaudos faktus, teikia apie juos informaciją ir tuo būdu pasitarnauja mokslo, kultūros ir švietimo raidai.

Vilniaus universitetas buvo viena iš pirmųjų Europos aukštųjų mokyklų, kurioje XIX a. pradžioje buvo pradėtas dėstyti bibliografijos kursas. Pirmasis šio kurso dėstytojas buvo Aleksandras Viktoras Bohatkiewiczzius (1795–1832/1833). Bibliografams jis kėlė ypač didelius reikalavimus. 1829 m. A. W. Bohatkiewiczzius rašė, kad kiekvieno bibliografuojamo dalyko „vertės nustatymas ir aprašymas priklauso nuo suvokimo, kokia yra sumanytojo rašinio tema ir pamatas, taip pat nuo išsiaiškavimo svarbiausiojo tikslo, į kurį užvis labiausiai nukreipta autoriaus mintis. Todėl reikia reikalauti, kad bibliografas išmanytų ilgą virtinę mokslų, jei nori tųjų mokslų nesuskaičiuojamus paminklus <...> aprašinėti“¹. Ši mintis yra labai svarbi analizinės retrospektyvinės bibliografijos rengėjams, nes jų darbui reikia bibliografo įvairiapusio išsilavinimo, tyrėjo ir analitiko gyslelės, gebėjimo atpažinti faktus, reiškinius, asmenis ir susieti juos tarpusavyje. Dar 1936 m. J. Keliuotis apie periodinės spaudos vaidmenį rašė, kad skaitytojai turėtų mokėti laikraščius skaityti ir nujausti, „kas slepiasi tarp eilučių ir už eilučių“². Tą patį galima pasakyti ir apie bibliografus, kurie atsідūrę šimtmečio senumo tekstų erd-

vėje turi mokėti rasti ir sisteminti svarbiausius istorinius įvykius ir faktus bei kuo tiksliau perkelti į šią dieną to metodo prasmes ir idėjas.

Tarpukario Lietuvoje svarbiausi retrospektyvinės bibliografijos darbai yra susiję su akademiko, profesoriaus, knygotyrininko ir bibliografo, Vilniaus universiteto bibliotekos direktoriaus Vaclovo Biržiškos (1884–1956) vardu. Ligi šiol nepraradęs savo reikšmės yra nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos veikalas „Lietuvių bibliografija“ (keturi tomai su papildymais), parengtas ir spausdintas tarpukario metais. Apie analizinės retrospektyvinės bibliografijos reikšmę V. Biržiška dar 1935 m. yra rašęs, kad „sunkiausiai išsprendžiamas žurnalų ir laikraščių bibliografijos reikalas, nors jo svarbumas yra neabejotinas“³.

Pokario Lietuvoje ilgą laiką buvo puoselėjama mintis parengti lietuvių nacionalinę bibliografiją. Nuo 1959 m. prie Lietuvos TSR knygų rūmų (LKR) pradėjo veikti Nacionalinės bibliografijos taryba. 1960 m. buvo sudaryta Nacionalinės bibliografijos redaktorių kolegija, kultūros ministro patvirtinti Nacionalinės bibliografijos nuostatai. Juose numatoma, kad analizinę retrospektyvinę lietuviškos periodikos bibliografiją (1832–1917) rengia LKR ir penkios didžiosios Lietuvos bibliotekos: Nacionalinė Martyno Mažvydo, Vilniaus universiteto, Mokslų akademijos, Technologijos universiteto ir Kauno viešojo.

Vilniaus universiteto bibliotekoje jau 1961 m. prie Bibliografijos skyriaus buvo įkurta Nacionalinės bibliografijos grupė (trys darbuotojai). Pirmuosius dešimt metų, kol LKR rengė metodines darbo instrukcijas ir vyko darbų

paskirstymai bibliotekoms bendradarbiams, bibliotekos Nacionalinės bibliografijos grupės darbuotojai rinko lenkišką lituanistiką ir rengė pirmąjį analizinės retrospektyvinės bibliografijos tomą (1832–1890). Tuo dešimtmečiu LKR parengė pagrindines darbo instrukcijas⁴, kuriomis turėjo vadovautis visų bibliotekų bendradarbių bibliografijos leidinių rengėjai. To laikotarpio VU bibliotekos Nacionalinės bibliografijos grupės darbų eiga buvo aptarta spaudoje⁵.

Nacionalinės bibliografijos rengimo klausimai buvo aptariami šalies bibliografų konferencijose (1962, 1969, 1973 m.). 1973 m. 3-iojoje konferencijoje bibliografijos ir kraštotyros klausimais LKR direktorius A. Ulpis rekomendavo bibliotekoms bendradarbiams „išskirti reikiamą skaičių aukštos kvalifikacijos kadru, galinčių savarankiškai dirbti mokslinį ir tiriamąjį darbą“⁶. Ten pat buvo pasakyta ir tai, kad „Lietuvos TSR finansų ministerija turėtų išskirti Lietuvos TSR knygų rūmams aukso valiutos fondą reikiams užsienyje išleistiems lietuviškiems spaudiniams įsigyti, bei kitos informacinės literatūros, būtinos ikitarybinio laikotarpio bibliografijos sudarymui, mikrofilmavimui bei kopijavimui“⁷. Beje, šis klausimas yra labai aktualus ir šiandien, nes Lietuvoje yra didelės lietuviškų periodinių leidinių spragos.

Apie nacionalinės bibliografijos būklę 1978 m. buvo konstatuota: „Nieko šiuo metu negali džiuginti tai, kad vienas iš reikšmingiausių mokslo ir kultūros darbų, kurie šiuo metu vykdomi respublikos humanitarinių mokslų srityje, atsidūrė apgailėtinoje būklėje“⁸. Esant tokiai padėčiai, LKR iš naujo perskirstė rengiamų darbų chronologines ribas. VU biblioteka buvo įpareigota rengti du analizinės bibliografijos tomus, apimančius 1904–1907 ir 1908–1911 m. lietuviškų periodinių leidinių publikacijas.

1973 m. birželio 1 d. VU bibliotekos Nacionalinės bibliografijos grupė išaugo į Lituanistikos skyrių (su penkiais etatais), tačiau analizinę retrospektyvinę bibliografiją kaip ir anksčiau rengė tik trys darbuotojai. 1973–1987 m. buvo rengiamas nacionalinės bibliografijos tomas, apimančias 1904–1907 m. lietuviškų periodinių leidinių publikacijas. Buvo parengti 76 000 bibliografinių įrašų, tačiau 1973–1983 m. straipsniai nebuvo klasifikuojami (nuo 1972 m. buvo atsisakyta UDK).

Valstybinės tarpžinybinės bibliotekų komisijos (VTBK) 1978 m. nutarime konstatuota, kad darbo „paspartinimui trukdo <...> klasifikacijos schemos stoka, nepakankamas analizinės bibliografijos grupėse dirbančių žmonių skaičius“⁹. 4-ojoje respublikinėje bibliografų konferencijoje (1978 m.) apie to laikotarpio analizinės retrospektyvinės bibliografijos rengimo eigą ir problemas VU bibliotekoje kalbėjo Lituanistikos skyriaus vedėja Elena Lebedienė¹⁰. 1979 m. buvo priimtas VTBK nutarimas „Dėl retrospektyvinės bibliografijos medžiagos klasifikavimo komisijos sudėties tvirtinimo“¹¹. Į komisijos sudėtį įėjo ir E. Lebe-

dienė. Klasifikavimo klausimais 1981 m. vasario 16–kovo 5 d. VU bibliotekos Lituanistikos skyriaus ir LKR darbuotojos stažavosi Maskvoje, V. Lenino bibliotekoje. Sąjungoje tuo metu jau buvo įdiegta Bibliotekinė bibliografinė klasifikacija (BBK). 1983 m. LKR parengė klasifikacijos schemą¹² BBK pagrindu. VU bibliotekos Lituanistikos skyriuje buvo sudaryta dalykinė rodyklė ir pagal ją pradėta klasifikuoti.

Šiandien, žvelgiant į praėjusius laikus, sudėtinga vertinti to laikotarpio bibliografų darbą. Sunku tai daryti dėl objektyvių priežasčių: viena vertus, buvo parengti visi darbai reikalingi analizinės retrospektyvinės bibliografijos sudarymo instrukciniai dokumentai, bibliografijos tarnybos ir kultūrininkai visą laiką rūpinosi nacionalinės bibliografijos rengimo eiga; antra – pati visuomeninė politinė Lietuvos padėtis vertė net tokioje kultūros srityje, kaip nacionalinė bibliografija, eiti didelių kompromisų keliu. Pirmiausia tai buvo susiję su straipsnių bibliografinės atrankos, anotavimo ir klasifikacijos klausimais.

Bibliografinė atranka – vienas iš sudėtingiausių klausimų. Pagal atrankos instrukciją reikėjo daryti dvigubą atranką: aprašytinų publikacijų ir į leidinį dėtinių publikacijų bibliografinių įrašų. Atrankos instrukcija rekomendavo atskiru ženklu (sf) išskirti ir specfondinio pobūdžio medžiagą. VU bibliotekos bibliografuojamos medžiagos laikotarpis – XX a. pradžia – Lietuvos istorijai yra labai svarbus: 1904 m. Lietuva atgauna spaudą lotynišku raidynu, tautinis judėjimas atveda lietuvius į Pirmąjį lietuvių suvažiavimą, į istoriją įėjusį Didžiojo Vilniaus Seimo vardu, 1907 m. įvyksta Pirmasis lietuvių moterų suvažiavimas, vyksta lietuvių kandidatų rinkimai į Rusijos valstybės dūmas ir t. t. To laikotarpio istorinė būtis, suausta į keturiolikos pavadinimų lietuviškus laikraščius, kėlė bibliografams daug klausimų, tačiau jie neturėjo teisės naudotis Lietuvos istorijos vadovėliais ir kita istorine medžiaga, parašyta iki 1940 m.

Anotacija. Bibliografinio straipsnių ir recenzijų aprašo instrukcijoje apie anotacijas buvo rašoma: „pagrindinis bruožas, kuris būtinas anotacijai, jos partiškumas ir politinis aštrumas. <...> Retrospektyvinėje analizinėje bibliografijoje anotacijos turi būti gerai parašytos politiniu atžvilgiu. To ypač reikalauja visi ideologiniai, politiniai, filosofiniai straipsniai ir straipsniai, kurie liečia klasinius santykius, politinę įvairių jėgų kovą, socialinius santykius ir pan.“¹³

Klasifikacija. BBK pagrindu parengtos klasifikacijos schemos šiandien negalima vertinti negatyviai, nes kai kurių skyrių (religija ir kt.) struktūra buvo logiškai apgalvota ir pasižymėjo išbaigtumu, tačiau visuomeninių politinių ir istorinių straipsnių klasifikavimas pagal šią klasifikaciją buvo nepriimtinas. Tuo metu dirbę bibliografai pamena, kad jų darbai buvo specialiųjų tarnybų akiratyje, kad klasifikuojant ir anotuojant straipsnius jiems teko vadovautis žinomu posakiu: *būk lankstus kaip žolė*. Šiandien

pamaštoma ir apie tai, kokie būtų buvę anuomet išleisti bibliografijos metraščiai, ypač politikos (tautinis judėjimas, nutautinimo politika, rinkimai, politinės partijos), valdymo, teisės, istorijos skyriai.

Suprasdami darbo svarbą VU bibliotekos Lituanistikos skyriaus bibliografai tyliai ir kantriai dirbo, rinko ir kaupė informacinių duomenų archyvą, kuris labai pasitarnavo atgavus Lietuvos nepriklausomybę. Kaip tik tuo metu į nacionalinės bibliografijos erdvę sugrįžo Vilniaus universiteto dėstytojas dr. Osvaldas Janonis. Sugrįžo su naujomis idėjomis, su nuostata, kad reikia mąstyti kitaip, mąstyti kūrybiškai. O. Janonis nubrėžė naują kryptį lietuvių nacionalinėje bibliografijoje – iškelė bibliografijos metraščių leidimo idėją¹⁴ ir pagrindė jos privalumus: medžiaga greičiau prieinama vartotojams; vienerių metų medžiagą lengviau redaguoti; bibliografijos metraščius galima leisti nesilaikant chronologijos, t. y. pradėti tais metais, kurių periodiniai leidiniai jau aprašyti. Ši idėja buvo grindžiama ir tuo, kad bibliografams būtų suteikiama daugiau pasitikėjimo savimi; greitas rezultatų paskelbimas padidina darbuotojų suinteresuotumą.

Jau 1989 m. vasario 8 d. VTBK direktorių ir bibliografijos tarnybų nutarime, nagrinėjusiam analizinės nacionalinės bibliografijos būklę, konstatuota, kad „jokių skaitytojui prieinamų rezultatų analizinės bibliografijos srityje nepasiekta. <...> Periodinių straipsnių rodyklės nebuvimas – didelė ir sunkiai gražinama skola tautai. Dėl to spaudoje glūdinčios vertybės lieka pilnai nepanaudotos rengiant mokslo veikalus, kraštotyrinius darbus, šakines ir personalines bibliografijas“¹⁵. Nutarime rekomenduojama sudaryti specialią analizinės bibliografijos metodinę grupę, į kurią įeitų visų bibliotekų bendradarbių atstovai, neatidėliotinai spręsti BBK pagrindu parengtos klasifikacijos schemos naudojimo tikslingumą, prašyti bibliotekų vadovų visoms nacionalinės bibliografijos grupėms skirti papildomų etatų ir kt.

1989 m. balandžio 12 d. Analizinės retrospektyvinės bibliografijos metodinės grupės posėdyje buvo svarstoma organizacinė C serijos darbų eiga: dėl bibliografijos metraščių leidimo, klasifikacijos schemos ir atrankos instrukcijos tobulinimo, bibliografinio aprašo, periodizacijos ir kt. Tų pačių metų pabaigoje metodinė grupė jau siūlė Nacionalinės bibliografijos redaktorių kolegijai pakeisti kai kuriuos metodinius sprendimus: pirmojo tomo nereformuoti; kito laikotarpio – leisti metraščius ar kelis metus aprėpiančius leidinius.

1991 m. VU bibliotekos Lituanistikos skyriaus bibliografai išleido patį pirmąjį analizinės retrospektyvinės bibliografijos metraštį „Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos“, apimantį 1904 metų Lietuvai skirtą periodinę spaudą. Su šiuo leidiniu šalyje prasidėjo naujas nacionalinės bibliografijos rengimo etapas – analizinės retrospektyvinės bibliografijos metraščių leidimas. Jau 1992 m. birželio

8 d. Analizinės retrospektyvinės bibliografijos metodinės grupės pasitarime buvo rekomenduota kitoms bibliotekoms „poligrafiškai apipavidalinant leidinius stengtis, kad jie kuo mažiau skirtųsi nuo Vilniaus universiteto bibliotekos metininko“¹⁶.

1992 m. Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministro įsakymu Nr. 720 (1992 06 19) buvo sudaryta Lietuvos nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos redaktorių kolegija. 1999 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu¹⁷ ji buvo atnaujinta. Nuo 1992 m. VU bibliotekos direktorė Birutė Butkevičienė yra redaktorių kolegijos narė.

1992 m. birželio 8 d. Analizinės retrospektyvinės bibliografijos metodinės grupės pasitarime buvo priimti nutarimai dėl C serijos leidinių periodizacijos ir struktūros: iki spaudos atgavimo C serijos leidiniai apima visos lietuviškos periodinės spaudos (Didžiosios Lietuvos, Mažosios Lietuvos ir užsienio šalių) publikacijas, po spaudos atgavimo bibliografijos metraščius leisti atskirais leidiniais: I. Lietuvos lietuviškų periodinių leidinių publikacijos; II. Mažosios Lietuvos lietuviškų periodinių leidinių publikacijos; III. Kitų šalių lietuviškų periodinių leidinių publikacijos. Toks bibliografijos metraščių skirstymas teritoriniu principu greitai pasiteisino, ypač rengiant Mažosios Lietuvos metraščius.

1991 m., išleidę pirmąjį bibliografijos metraštį, Lituanistikos skyriaus bibliografai nutarė toliau rengti I dalį, skirtą Lietuvos periodinei spaudai, ir II dalį – Mažajai Lietuvai. Bibliotekos direkcija šioms užmojams pritarė ir sudarė puikias sąlygas dirbti. Per penkiolika Nepriklausomybės metų Lituanistikos skyriaus bibliografai parengė ir išleido devynis bibliografijos metraščius¹⁸: keturi iš jų skirti Didžiosios Lietuvos, penki – Mažosios Lietuvos lietuviškajai periodinei spaudai.

Kokią informaciją teikia bibliografijos metraščiai?

VU bibliotekos rengiami bibliografijos metraščiai yra susiję su XX a. pradžios Didžiosios ir Mažosios Lietuvos visuomenės, kultūros, dvasinio, ūkinio gyvenimo, mokslo ir švietimo raida. Iš lietuviškosios periodikos leidinių atrenkamos lietuvių autorių ir lituanistinio pobūdžio išliekamosios vertės publikacijos. Periodinių leidinių publikacijos aprašytos pagal „ISBD taikymo sudėtinųjų dalių aprašui nurodymus“¹⁹. Medžiaga leidiniuose dėstoma pagal Universaliąją dešimtąją klasifikaciją. Tai tiesiausias kelias rasti straipsnius kiekvienam, besidominčiam atskiros mokslo ar ūkio šakos istorija. Pagrindinis medžiagos atrankos kriterijus – mokslinė kraštotyrinė publikacijų vertė. Tačiau neatsisakoma net mažos apimties žinučių, turinčių faktinių duomenų apie asmenį ar vietovę. Pastaruoju metu ypač susidomėta gimtųjų vietovių istorija ir giminės genealoginio medžio bevardžių šakų identifikavimu. Gausiai leidžiamos giminės istorijos, valsčių serijos knygos, monografijos. Visiems, besidomintiems savo giminės istorija ar gentainių

atminimu, pravartu bus pasklaidyti bibliografijos metraščius.

Keturi Didžiajai Lietuvai skirtų „Lietuviškų periodinių leidinių publikacijų“ metraščiai apima 1904–1907 m. Tie metai Lietuvos istorijai ypač svarbūs.

To laikotarpio periodiniai leidiniai išsaugojo šimtus straipsnių, liudijančių apie tautinio judėjimo formas. Bibliografui tenka persikelti į to meto tikrovę, į įvykius žvelgti to meto žmogaus akimis, kuo išsamiau atrinkti straipsnius, neiškreipti ir nesumenkinti jų. XX a. pradžios periodinė spauda aktuali ir šiandien. Tą įrodė ir lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis atgavimo, ir Didžiojo Vilniaus Seimo 100-ųjų metinių moksliniai renginiai. Mokslininkų pranešimuose dominavo lietuviškoji periodika.

Dar didesnę vaidmenį šiandien įgauna Mažosios Lietuvos lietuviškieji laikraščiai ir žurnalai. Istorinės literatūros apie Mažąją Lietuvą jau yra nemažai, tačiau pastarųjų metų mokslo darbuose pasigirsta minčių, kad dalis istoriografinės medžiagos turi būti vertinama kritiškai. Naują faktografinę medžiagą mokslininkai semiasi iš lietuvininkų periodinės spaudos informacijos lobynų. „Didžiausią šaltinių bazę sudaro lietuviškoji periodika“²⁰, – rašo Mažosios Lietuvos istorijos tyrinėtoja dr. Silva Pocyte.

VU biblioteka yra išleidusi 1904–1911 m. Mažosios Lietuvos periodinės spaudos bibliografijos metraščius. Mažosios Lietuvos istorijai yra svarbios ne tik monografijos, vadovėliai, bet ypač šie metraščiai. Istorijos mokslo veikalai fiksuoja visuomeninių santykių raidą, o bibliografijos metraščiuose – *gyvoji* to meto istorija, čia dominuoja žmogus, nesvarbu, ar jis būtų Vokietijos Reichstago deputatas, ar ūkininkas, lietuviybės puoselėtojas. Bibliografijos leidiniai yra pripildyti to buvusio laiko ženklų: šviesuolių lietuvininkų išgyventų gyvenimų, o dabar tik nuogomis nuorodomis likusių jų pavardžių. Bibliografuodami Mažosios Lietuvos lietuviškąją periodinę spaudą, bibliografai turi suvokti specifines XX a. pradžios lietuvininkų identiteto formavimosi problemas ir įvairialypius akulturacijos procesus. O kur dar sudėtinga Vokietijos teismų santvarkos sistema ir laikraštinės leksikos ypatumai: germanizmai, lietuvininkų kalbos šnektos ir pašnektės. Jų reikšmę dažnai padeda atskleisti tik patirtis. Šiandien lietuvininkų kalba neturi savo namų. Tie sunkiai tariami, burnoj spur-

dantys žodžiai yra išlikę tik *ceitungų* puslapiuose. Lietuvininkų periodinės spaudos leksikos ypatumai buvo aptarti mokslinėse publikacijose²¹ ir parengtas jų žodynėlis. Beje, bibliotekos rengiami bibliografijos metraščiai visą laiką buvo spaudos tyrėjų ir kultūrininkų akiratyje, apie tai byloja publikacijos²².

Nacionalinės retrospektyvinės bibliografijos redaktorių kolegijos 2000 m. kovo 2 d. nutarime „Dėl Lietuvos bibliografijos C serijos „Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos“ tolesnio rengimo“ VU biblioteka įpareigota rengti 1904–1927 m. Mažosios Lietuvos lietuviškų periodinių leidinių publikacijų bibliografijos metraščius.

2005 m. VU bibliotekoje buvo sukurta Lietuviškos periodinės spaudos publikacijų retrospektyvinės bibliografijos DB. Taip pat buvo parengta ALEPH leidybinio sistemos programinė įranga: nustatyta bibliografinių įrašų išvedimo ISBD forma; sukurtas leidinių atrinktų bibliografinių įrašų grupavimas, pagalbinių rodyklių formavimas iš struktūruotų UNIMARC laukų ir polaukių, leidinio formavimas iš bibliografinės DB ir kt. Naujai sukurtos DB pagrindu yra rengiami du leidiniai: „Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos“, skirtas Lietuvos 1908 m. periodinei spaudai, ir antras, skirtas Mažosios Lietuvos 1912–1913 m. periodinei spaudai. UDK lentelių pagrindu buvo parengtas elektroninei leidybai pritaikytas klasifikacijos lentelių variantas (konsultantė – UDK išplėstinių lentelių sudarytoja Stefanija Šimakauskienė), skirtas Didžiosios ir Mažosios Lietuvos periodinių leidinių publikacijų klasifikavimui. Rengiant naująją klasifikacijos variantą, teko iš naujo numatyti leidinio įrašų modeliavimo atskiruose skyriuose specifika. Ir šioje analizinės retrospektyvinės bibliografijos rengimo pokyčių slinktyje darbo esmę sudaro darbas su tekstais, jų atranka ir klasifikavimas; svarbiausiu aspektu išlieka bibliografų individualūs įgūdžiai ir patirtis.

Bibliografijos metraščiai – Lietuvos kultūros dvasinio paveldo sudedamoji dalis – plačiau įeidami į humanitarinių mokslų apyvartą sugrąžina tautos atminties giliausius klodus. Tik taip suprantant kultūros paveldo esmę gali būti įdabartinama ir pratęsiama Lietuvos istorijos ir kultūros atmintis.

¹ Bohatkiewiczzius, Aleksandras Viktoras. Veikalas apie visuotinę bibliografiją. – Vilnius, 2004. – P. 158-159.

² Keliuotis, Juozas. Šių dienų spaudos problemos. – Kaunas, 1936. – P. 8.

³ Biržiška, Vaclovas. Bibliografija. – Kaunas, 1935. – P. 23.

⁴ Bibliografinio straipsnių ir recenzijų aprašo instrukcija. Vilnius, 1962. 154 lap. Mašinė raštas; Iliustratyvinės medžiagos iš spaudinių bibliografavimo instrukcija. Vilnius, 1962. 11 lap. Mašinė raštas; Kai kurie rašybos ir skyrybos atvejai apraše. Vilnius,

1962. 15 lap. Mašinė raštas; Kai kurių vietovių transkripcija ir santrumpos. Vilnius, 1962. 1 lap. Mašinė raštas; Kolektyvų rodyklės sudarymo instrukcija / sudarė E. Lebedienė, T. Čyžas. Vilnius, 1963. 43 lap. Mašinė raštas; Pastabų pobūdis ir eilė. Vilnius, 1962. 9 lap. Mašinė raštas; Pavardžių rodyklės sudarymo instrukcija. Vilnius, 1963. 23 lap. Mašinė raštas.

⁵ Giniotienė, Nijolė, Bogušis, Vytautas. Universiteto bibliotekos įnašas į nacionalinę bibliografiją // Bibliotekų darbas. – 1970, Nr. 2, p. 27-28.

- ⁸ Ulpis, Antanas. Lietuvos TSR knygų rūmų indėlis į nacionalinės kultūros vystymąsi respublikoje. – Vilnius, 1973. – P. 10.
- ⁹ Ten pat, p. 11.
- ¹⁰ Basiulis, Jonas. Bibliografijos vystymosi tendencijos respublikoje 1962-1972 m. – Vilnius, 1973. – P. 5.
- ¹¹ Dėl retrospektyvinės nacionalinės bibliografijos rengimo būklės: Valstybinės tarpžinybinės bibliotekų komisijos prie LTSR kultūros ministerijos 1978 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 26, Vilnius, 4 lap.
- ¹² Lebedienė, Elena. Nacionalinės analizinės bibliografijos problemos: pranešimas 4-ojoje respublikinėje bibliografų konferencijoje. 1979. 20 lap. Rankraštis.
- ¹³ Dėl retrospektyvinės bibliografijos medžiagos klasifikavimo komisijos sudėties tvirtinimo: Valstybinės tarpžinybinės bibliotekų komisijos nutarimas, Vilnius, 1979 m. vasario 8 d.
- ¹⁴ Literatūros klasifikavimo schema retrospektyvinei analizei bibliografijai. Parengė I. Jurevičiūtė, E. Urniežiūtė. Vilnius, 1983. 185 p.
- ¹⁵ Bibliografinio straipsnių ..., lap. 30.
- ¹⁶ Janonis, Osvaldas. Dėl nacionalinės bibliografinės rodyklės struktūros // Bibliotekų darbas. – 1989, Nr. 10, p. 23-24.
- ¹⁷ Dėl analizinės nacionalinės bibliografijos rengimo būklės: VTBK direktorių ir bibliografijos tarybų nutarimas, Vilnius, 1989, vas. 6, p. 1.
- ¹⁸ Analizinės retrospektyvinės bibliografijos metodinės grupės pasitarimo, įvykusio 1992 m. birželio 2 d., nutarimas, Vilnius, p. 2.
- ¹⁹ Dėl nacionalinės retrospektyviosios bibliografijos redaktorių kolegijos sudarymo Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje: Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas, 1999 m. liepos 26 d., Nr. 277 // Bibliografija: mokslo darbai. – 1999, p. 93.
- ²⁰ Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos [1904-1911] / Vilniaus universiteto biblioteka. – Vilnius, 1991-2004. – 1904, d. 1 / [sudarytojai: Giedrė Adiklytė, Vida Jakštienė, Audronė Matijošienė, Elvyra Urbonavičienė; atsakingasis redaktorius Osvaldas Janonis]. 1991. 112 p.; 1904, d. 2: Mažoji Lietuva / [sudarė Audronė Matijošienė; redaktoriai: Osvaldas Janonis (atsakomasis redaktorius), Albertas Ruzgas]. 1994. 123 p.; 1905, d. 1 / [sudarė Giedrė Adiklytė, Elvyra Urbonavičienė; atsakingasis redaktorius Osvaldas Janonis]. 1996. 243 p.; 1905, d. 2: Mažoji Lietuva / [sudarė Audronė Matijošienė; atsakomasis redaktorius Osvaldas Janonis]. 1996. 136 p.; 1906, d. 1 / parengė Giedrė Adiklytė, Vida Jakštienė, Elvyra Urbonavičienė; [atsakomasis redaktorius Osvaldas Janonis]. 2001. 387 p.; 1907, d. 1 / parengė Elvyra Urbonavičienė ir Giedrė Adiklytė-Juknienė; [atsakomasis redaktorius Osvaldas Janonis]. 2004. 447 p.; 1906-1907, d. 2: Mažoji Lietuva / [sudarė Audronė Matijošienė; redaktoriai Osvaldas Janonis (atsakomasis red.), Elvyra Urbonavičienė]. 1997. 179 p.; 1908-1909, d. 2: Mažoji Lietuva / parengė Audronė Matijošienė; [atsakomasis redaktorius Osvaldas Janonis]. 2001. 287 p.; 1910-1911, d. 2: Mažoji Lietuva / parengė Audronė Matijošienė; [redaktoriai: Osvaldas Janonis (atsakomasis red.), Aida Jokimčiūtė, Elvyra Urbonavičienė]. 2003. 374 p.
- ²¹ ISBD taikymo sudėtinių dalių aprašai nurodymai / iš anglų kalbos vertė Marija Prokopčik. – Vilnius, 1997. – 43 p.
- ²² Pocyčė, Silva. Mažlietuvų identiteto problema 1871-1914 metais // Lituania. – 2000, Nr. 1/2, p. 32.
- ²³ Matijošienė, Audronė. Mažosios Lietuvos lietuviškos periodinės spaudos ortografijos ir leksikos ypatumai // Bibliografija: mokslo darbai. – 2001, p. 66-69; Žodynėlis / sudarė Audronė Matijošienė // Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos. D. 2. Mažoji Lietuva. 1910-1911. – Vilnius, 2003. – P. 353-364; Matijošienė, Audronė. Lietuvinkų periodinės spaudos leksikos bruožai // Bibliografija: mokslo darbai. – 2003, p. 50-53.
- ²⁴ Raguotis, Bronius. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1904 // Tarp knygų. – 1992, Nr. 5, p. 15-16; Ilginis, Romas. Mažoji Lietuva prieš 90 metų // 7 meno dienos. – 1994, birž. 10; Kulvietienė, Eglė. Kelionė po Mažąją Lietuvą // Dienovis. – 1997, vas. 7; Matulevičius, Algirdas. Metraštis Mažosios Lietuvos mylėtojams // Literatūra ir menas. – 1997, geg. 31; Mišius, Kazys. Reikšmingi Lietuvos bibliografijos C serijos darbai // Tarp knygų. – 1998, Nr. 6, p. 19-20; Raguotis, Bronius. Bibliografijų paraštėse // Tarp knygų. – 2002, Nr. 7/8, p. 19.

Summary

National Retrospective Bibliography at the Vilnius University Library: Tendencies of Development

Audronė MATIJOŠIENĖ

The aim of the article is to give a general overview of the origin of national bibliography at the Vilnius University Library and to discuss the process of preparation of retrospective analytical bibliography, its development tendencies and current situation at the Vilnius University Library more comprehensively.

Vilnius University was one of the first institutions of higher education in Europe, where the course on bibliography was started at the beginning of 19th century. The first lecturer of the course was Alexander Viktor Bohatkiewicz (1795–1832/1833).

Vilnius University Library has venerable traditions of

preparing national retrospective bibliography. Retrospective bibliography activities are associated with the name of the academician, professor, book historian and bibliographer, Vilnius University Library director Vaclovas Biržiška (1884–1956). The fundamental work which has not lost its significance up to the present day is “Lietuvių bibliografija” (*Lithuanian Bibliography*), a national retrospective bibliography (four volumes with supplements), compiled and published in the interwar Lithuania.

The idea of preparation of Lithuanian national retrospective bibliography has been continuously fostered in the interwar Lithuania. The article deals with a complicated history of preparation of analytical retrospective bibliography until restoration of independence with reference to the material of national conferences, resolutions of the State Joint Commission on Libraries, ideas of outstanding bibliographers and cultural figures.

In 1991 bibliographers of Vilnius University Library issued the first annual of analytical retrospective bibliography “Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos”

(*Lithuanian Periodical Publications*), embracing periodical press of 1904, dealing with subjects of Lithuania. This edition started a new stage of compilation of national bibliography in the Republic of Lithuania – publication of annuals of analytical retrospective bibliography.

Throughout the fifteen years of the Independence period, nine annuals of bibliography were prepared and published: four of them are devoted to Lithuanian periodical press in Lithuania, five annuals – to Lithuania Minor.

By March 2, 2002 according to the Resolution of the National Retrospective Bibliography Board of Editors “Concerning further preparation of Series C of Lithuanian Bibliography *Lithuanian Periodical Publications*” the Vilnius University Library was committed a task to compile bibliographic annuals of Lithuanian periodical publications in Lithuania Minor of 1904–1927.

In 2005 the Vilnius University Library started creating the Lithuanian Periodical Publications Retrospective Bibliography Database. The ALEPH publishing sub-system software was prepared as well.